

Ковтун Н. М. Інтуїтивізм як основа гносеології М. Лоського / Ковтун Н. М. // "Дні науки філософського факультету – 2011", Міжн. наук. конф. (2011; Київ). Міжнародна наукова конференція "Дні науки філософського факультету – 2011", 20-21 квіт. 2011 р.: [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2011. – Ч. 1. – С. 161 – 164.

СЕКЦІЯ І. ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ФІЛОСОФІЇ.

ПІДСЕКЦІЯ 1.3. ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СВІТОВОЇ ФІЛОСОФІЇ

Н. М. Ковтун, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії ЖДУ, Житомир

ІНТУЇТИВІЗМ ЯК ОСНОВА ГНОСЕОЛОГІЇ М. ЛОСЬКОГО

Гносеологія М. Лоського виходить з ідеї, що об'єкт пізнання, навіть якщо він складає частину зовнішнього світу, включається безпосередньо свідомістю суб'єкта в особистість того, хто пізнає, а відтак він розуміється як існуючий незалежно від акту пізнання. Подібне споглядання інших сутностей можливе тому, що світ розглядається як своєрідне органічне ціле, а суб'єкт пізнання (індивідуальне Я) – як надчасове і надпросторове буття, тісно пов'язане зі світом. Об'єкт пізнається таким, яким він є – у свідомості наявна не копія, не символи, не явище речі, яка пізнається, а сама ця річ насправді. Відношення суб'єкта до всіх інших сутностей у світі, котре робить інтуїцію можливою, М. Лоський називає гносеологічною координацією. Це відношення не зовсім зводиться до пізнання. Незалежна від часу і простору координація є зв'язком надчасових і надпросторових субстанційних діячів один з одним, завдяки чому все, що переживає один діяч як свій прояв, існує не лише для нього, а й для усіх інших діячів всього світу. За координаційною теорією пізнання, стимулювання окремого органу відчуття і фізіологічний процес у корі головного мозку не причина, котра зумовлює зміст сприйняття, а лише стимул, який спонукає Я спрямовувати свою увагу на реальний об'єкт зовнішнього світу. Загалом основні положення інтуїтивізму викладені М. Лоським у працях "Обґрунтування інтуїтивізму", "Логіка", "Чуттєва, інтелектуальна і містична інтуїція".

За твердженням М. Лоського, суб'єкт пізнання, мається на увазі власне субстанційний діяч, є джерелом відношень і взагалі всіх ідеальних форм. Російський мислитель визначив низку відмінностей своєї теорії пізнання, порівняно з гносеологією І. Канта: 1) згідно з концепцією інтуїтивізму оформлення подій відбувається не мисленням суб'єкта, не його теоретичною пізнавальною діяльністю, а практичними творчими актами суб'єкта – актами волі або аналогами вольових актів, пронизаними відчуттями; 2) під поняттям "суб'єкт" в інтуїтивізмі розуміється не трансцендентна єдність аперцепції, не гносеологічне Я, а індивідуальна надчасова і надпросторова субстанція як творче джерело і носій життєдіяльності; 3) суб'єкт пізнання і мислення не конструює пізнаваний предмет, вносячи в нього категоріальне оформлення своїм мисленням, а інтуїтивно споглядає предмет, знаходячи в ньому системність, обумовлену власною попередньою до знання життєдіяльністю або життєдіяльністю інших субстанційних діячів; 4) таким чином суб'єкт позначає "речі в собі", він є живим справжнім буттям, а не "явищем", сконструйованим суб'єктом пізнання, не "феноменом" у кантівському розумінні цього слова; 5) якщо за І. Кантом пізнаваний предмет складається з апостерорного матеріалу й апріорної форми, зовнішнім чином поєднаних один з одним, саме з чуттєвих даних а, b, с., котрі синтезуються мисленням, то за інтуїтивізмом предмет споглядання, наприклад, живий процес відтовхування, твориться й зі сторони свого змісту, й зі сторони своєї форми одним і тим самим субстанційним діячем; 6) відтак згідно з інтуїтивізмом пізнавальна діяльність, тобто інтуїція, не втручається у склад предмета, не створює ні його форми, ні його змісту, вона відноситься до нього пасивно, суто споглядально: вона лише відкриває, знаходить те, що вже є у предметі. Одночасно, порівнюючи свою концепцію пізнання з інтуїтивізмом А. Бергсона, М. Лоський, вважаючи свій інтуїтивізм, побудований на онтологічному підґрунті органічного світогляду, глибоко відмінним від інтуїтивізму французького філософа, який виходить з ірраціональності реального буття.

Чуттєву, інтелектуальну й містичну інтуїцію російський мислитель розглядає як цілісний шлях пізнавальної діяльності суб'єкта, а не якийсь окремий підхід у гносеології поряд з чуттєвим і раціональним пізнанням. Об'єктивна сторона чуттєвого сприйняття, на його думку, має таку структуру: 1) чуттєві якості, 2) просторово-чуттєва форма, 3) субстанційна основа якостей і форм, завдяки якій вони сприймаються як єдність, 4) нечуттєві процеси – рух, активність та ін., 5) різноманітні відношення речі в ній самій і до інших речей, 6) згадувані елементи минулого досвіду. Будь-яка зустріч з предметом викликає у тілі суб'єкта цілу низку змін. Одночасно очевидним є й те, що у випадку теоретичної установки, суб'єкт не звертає увагу на ці внутрішньотілесні відчуття, а зосереджується на зовнішньому об'єкті. Проте відчуття, навіть залишаючись неусвідомленими в деталях, надають сприйняттю характеру інтимної близькості предмету сприйняття й суб'єкта: предмет начебто вклинюється у тіло суб'єкта впритул до сенсорних центрів.

Через пронизаність реального буття ідеальним чуттєвою інтуїцією може дати знання лише у єдності з інтелектуальною інтуїцією, спрямованою на ідеальні аспекти буття. Цю інтуїцію мислитель називає умоспогляданням. За М. Лоським інтелектуальна інтуїція можлива лише щодо ідеальних сфер дійсності, тобто таких, що не мають форм простору і часу або володіють ними у аспекті взаємопроникнення основоположних частин, трансцендентування кожної з них за межі себе. Ідеальне буття є умовою єдності й пов'язаності світу, умовою системності, пізнаваності і осмисленості його.

Містична інтуїція виходить з того, що всі субстанційні діячі у своїй основі металогічні, кожен з них як носій надякісної творчої сили, є самостійною істотою, а з іншої сторони, вони як єдиносутнісні носії тотожного відстороненого Логоса складають системну єдність космосу. Якщо людина хоча б здалеку підходить до цієї величі, дух її захоплює, і це означає, що вона вже перебуває не у сфері одного лише відстороненого логічного мислення: вона вже набула, хоча й у меншій мірі, конкретного долучення до Надсвітowego начала – не розумом одним, а й почуттям, або, точніше, любов'ю. У таких випадках філософування легко переходить у містичну інтуїцію як молитовне екстатичне спілкування з Логосом.

Не лише великі містики, а й будь-яка людина, котра прагне до абсолютних цінностей, відчуває хоча б раз у житті це долучення до абсолютної повноти Надсвітowego життя під впливом любові, у спогляданні або творенні краси, у пошуках істини, у важких ситуаціях життя. Існують, згідно з М. Лоським, шляхи для розвитку містичної інтуїції. Вони, зокрема, у християнській містиці сформульовані Діонісієм Ареопагітом. Перший підготовчий ступінь, шлях очищення (via purgativa), складається з моральних і аскетичних вправ, котрі обмежують чуттєвість і порочні потяги. Другий ступінь це шлях

просвітлення (*via illuminativa*), він складається з молитви і медитації, іншими словами концентрації думки і уяви на Надсвітловому началі, на Бозі. Третій ступінь, шлях єднання (*via unitiva*), є метою всіх цих вправ, він охоплює переживання єдності з Богом – у християнських і багатьох нехристиянських містиків, у входженні у Нірвану у буддистів.

Загалом гносеологія М. Лоського виходить з ідеї всепроникної єдності світу, визнання того, що "все іманентно усьому". За російським мислителем об'єкт знання іманентний самому процесу пізнання. Те, що розглядається, складає світ не-Я, так само як і пізнання входить у сферу "Я". Об'єкт трансцендентний відносно "Я", котре пізнає, але іманентний самому процесу пізнання.